

MEKTEPKE SHEKEMGI JASTAĞI BALALAR QOSIQ AYTIWĞA ÚYRETIWDİŇ METOD HÁM JOLLARI.

Xojabaev Daniyar Alimbaevich

Ájiniyaz atındağı NMPI

pedagogika-psixologiya hám dóretiwshilik tálim fakulteti
muzıka tálimi baǵdarı studentı.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.23632162>

Annotaciya. Usı maqalada mektepke shekemgi jastağı balalargá qosıq aytıwdı úyretiwdiń tiykarǵı metodları, jolları hám áhmiyeti sáwlelendirilgen. Muzıka shınıǵıwları arqalı balalarda estetikalıq zawıq, milliy ózlikti ańlaw, oy-pikirlew hám emocional rawajlanıwdı qalıplestiriw máseleleri sóz etiledi. Maqalada balalardıń jası hám xarakterine sáykes repertuar tańlaw (ruwxıy-aǵartıwshılıq, milliy hám tematikalıq baǵdarlar), vokal-xor daǵdıların rawajlandırıw, durıs dem alıw hám dawıs sazlaw shınıǵıwların ótkeriw jol-jobaları ashıp berilgen. Sonıń menen birge, kishi jastağı balalardıń anatomiyalıq-fiziologiyalıq ózgesheliklerin (fizikalıq tez sharshawın) esapqa alǵan halda shınıǵıwlardı shólkemlestiriw boyınsha ámeliy usınıslar berilgen.

Gilt sózler. Mektepke shekemgi tárbiya, muzikalıq tárbiya, qosıq úyretiw metodikası, Milliy muzıka, Dawıs sazlaw, Repertuar, Sensitiv dáwir.

МЕТОДЫ И СПОСОБЫ ОБУЧЕНИЯ ПЕНИЮ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.

Аннотация. В данной статье освещены основные методы, пути и значение обучения пению детей дошкольного возраста. Рассматриваются вопросы формирования у детей эстетического вкуса, национального самосознания, мышления и эмоционального развития посредством музыкальных занятий. В статье раскрыты подходы к подбору репертуара, соответствующего возрасту и характеру детей (духовно-просветительской, национальной и тематической направленности), развитию вокально-хоровых навыков, проведению упражнений на правильное дыхание и распевание (постановку голоса). Кроме того, даны практические рекомендации по организации занятий с учетом анатомо-физиологических особенностей детей младшего возраста (быстрой физической утомляемости).

Ключевые слова. Дошкольное воспитание, музыкальное воспитание, методика обучения пению, национальная музыка, распевание, репертуар, сенситивный период.

METHODS AND WAYS OF TEACHING SINGING TO PRESCHOOL CHILDREN.

Abstract. This article examines the main methods, ways, and significance of teaching singing to preschool children. Issues regarding the formation of children's aesthetic taste, national identity, thinking, and emotional development through music lessons are considered.

The article explores approaches to selecting repertoire that aligns with children's age and character (spiritual-educational, national, and thematic), developing vocal-choral skills, and conducting exercises for proper breathing and singing (voice formation). Additionally, practical recommendations are provided for organizing lessons taking into account the anatomical and physiological characteristics of young children (quick physical fatigue).

Keywords. Preschool education, musical education, methodology of teaching singing, national music, singing, repertoire, sensitive period.

Mektepke shekemgi jastaǵı balalar ushın muzıkanı tınlaw hám qosıq aytıw qanshelli zawıqlı ekenligi belgili jaǵday. Sebebi, hár bir háreket muzıka aytıw yaqı janapay bolıw balalarda janlı qızıǵıwshılıq oyatıp qalmastan, olarda quwanış, shadlıq sezimlerin payda etedi. Balalarda estetikalıq zawıq hám oylaw ushqların payda etedi. Sol sebepli, olarǵa sáykes muzıkalardı tańlap, zaman ruwxınan sabaq beretuǵın namalardan dúzilgen qosıqlardı usınıs etiw júdá áhmiyetli.

Balalar óz milliy muzıka namaların qalıblarına qanshelli tereń saqlap alsa, sonshelli olardıń rawajlanıwı maqsetli hám durıs bolıwına imkaniyat jaratıladı. Bul jasta balalar ele muzıka janrın tolıq ańlay almasa da, tárbiyashı olardı tárbiyalawda bir qatar tárbiyalıq áhmiyetke iye bolǵan faktorlardı názerde tutıwı maqsetke muwapıq boladı. Sol sebepli balalardıń atqarıw ushın tańlap alınatuǵın repertuarda tómendegilerge itibar beriw usınıs etiledi:

1. Ruwxıy-aǵartıwshılıq baǵdarında:

- milliy sazlar tiykarındaǵı shıǵarmalar;
- milliy namalarǵa tiykarlangan zamanagóy qosıqlar;
- balalar xarakterine tán hám túsiniwı ańsat bolǵan qosıqtı tańlaw;
- balanın oyın jedellestiriwshi qosıqlar.

2. Tematikalıq baǵdarı:

- tábiyat hám haywanat haqqındaǵı qosıqlar;
- satiralıq hám soraw-juwap xarakterindegi hám mazmunındaǵı qosıqlar;
- watanparwarlıq qosıqları; baxıtlı balalıq hám.t.b Balalarda sensitiv dáwir 3-4 jaslı balalardan baslanadı. Ádette, bul jastaǵı balalar oyınǵa jaqın, shoq hám qızıǵıwshań boladı.

Muzıka basshısı tárepinen orınlanatuǵın dáslepki wazıypa balada qosıq aytıwǵa bolǵan qızıǵıwshılıqtı oyatıwdan ibarat. Bul processte islenetuǵın jumıslar:

- a) balalarǵa túsinikli tilde muzıka haqqında túsinik beriw;
- b) muzıkanı atqarıw hám onı bala sanasına jetkeriw;
- v) muzıkanı saz áspabında shertiw;
- g) muzıkalıq sesler arqalı quslar, haywanlardıń obrazın sáwlelendiriw, súwretlep kórsetiw;
- d) seslerdiń túrli, bálent-pás, juwan-jıńışke, kúshli hám kúshsizligin mısallar menen kórsetip beriw;
- s) qosıqlardıń sóz benen aytılıwı, qosıqtıń shayır tárepinen jazılıwı, muzıkanın bolsa nota menen kórsetiliwı haqqında túsinik beriw;
- j) muzıkalıq saz-ásbaplar menen tanıstırıp barıw rubab, duwtar, dáp, surnay, karnay, girjek, shań, nay, fortepiano, skripka, truba, klarnet hám taǵı basqalar.

Dáslepki shınıǵıwlar kishi iskerliklerden ibarat bolıwı kerek. Yaǵnıy dem alıw hám onı dawıs penen shıǵarıw, hár qıylı oyınlar menen shalǵıtıw, qosıqtıń ırǵaǵına qızıqtırıw, sózin yadlatıw hám t.b. Shınıǵıw dawamında bala óz gewdesin qalay tutıwı, qol hám ayaqlardı soǵan sáykes háreketlendiriwine itibar beriw kerek. Bul háreketler muzıka menen qosılıp qol shappatlawdan baslanadı. Qollardı hawaǵa kóterip aylandırıw, barmaqlardı hár qıylı háreketlendiriw, ayaqlardı muzıka usılına muwapıq jerge urıw sıyaqlı háreketler bala ushın júdá áhmiyetli hám qızıqlı.

Balalar menen shuǵıllanıw procesinde jáne bir nárse, yaǵnıy balalardıń tez sharshawlarına itibarlıraq bolıw talap etiledi. Atap aytqanda, ámeliy shınıǵıwdan soń muzıkanı tınlaw hám basqa jaǵdaylarǵa tán bilim berilse maqsetke muwapıq boladı. Demek, muzıka shınıǵıwları dawamında tınıshlıqtı saqlaw, muzıkanı dıqqat penen tınlaw, qosıq aytqanda gewdeni tik tutıw hám soǵan sáykes háreket etiw talap etiledi.

Balalardan dúzilgen vokal topar qatnasıwshılarına qosıq úyretiwden aldın olar menen birgelikte túrli shınıǵıwlar orınlap, fortepiano arqalı dawıs sazlanadı. Balalarǵa qosıq úyretilgende dawıs sazlaw shınıǵıwlarına kóbirek áhmiyet beriledi. Dawıs sazlaw shınıǵıwları jańasha usılda ótıledi, yaǵnıy notalar ornına sózler qoyıp, bul sózler muzikalıq formada aytiladı.

Bunda balalardıń muzikalıq aytıwı rawajlanadı.

Dawıs sazlaw shınıǵıwları kóbinese balalarǵa sáykes bolǵan tez aytıw muzıkaǵa salınadı hám basshınıń járdeminde olarǵa ayttırıladı. Balalar qosıq aytqanda dem alıw, iyinlerdi tuwrı uslaw kerekligi, sózdiń ortasında dem alıw múmkin emesligi úyretiledi.

Dem alıw shınıǵıwları da sózler menen úyretiledi. Bunnan tısqari balalardıń dem alıw texnikasın durıs jolǵa qoyıw ushın balalarǵa "shar úplew" shınıǵıwları orınlansa, jaqsı nátiyjeler beredi. Muzıka basshısı balalarǵa qosıqtı úyretiwden aldın qosıqtı tanıstırıwı, shıǵarmanı dóretken shaxs (kompozitor) haqqında, shıǵarmanıń teksti, mazmunı haqqında aytıp beriwı kerek, bir sóz benen aytqanda balalarda bul qosıqtı úyreniw ushın qızıǵıwshılıǵın oyatıw lazım.

Paydalanǵan ádebiyatlar

1. Sharipova.G. «Maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqa o'qitish metodikasi». «Cho'lpon» T.: 2007.
2. Зими́на А.Н. Основы музыкального воспитания и развития детей младшего возраста.- М., 2000
3. Rejametova N.I., Ualiyeva G.I., MTM musiqa rahbarlari uchun UUM T. 2018.
4. Rejametova N. O'zbek xalq cholg'u asboblarini chalishni o'rgatish metodikasi. Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2014.
5. Зацепина М.Б. "Музыкальное воспитание в детском саду." Москва.: "Мозайка Синтез", 2008.
6. Omarova.A., M.Shamurodova. "Musiqiy ta'lim va rivojlanish" "Modern Science and Research" xalqaro ilmiy jurnali.
7. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10684823>